

Рекомендація Rec (2006) 8
Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам
щодо допомоги потерпілим від злочинів

*Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи
на 967 засіданні заступників міністрів 14 червня 2006 року*

Комітет Міністрів на підставі статті 15(b) Статуту Ради Європи,
усвідомлюючи, що віктимізація внаслідок злочинів є повсякденним явищем, що зачіпає життя громадян у всій Європі;

зважаючи на Рекомендацію № R (87) 21 щодо допомоги потерпілим від злочинів та запобігання віктимізації, призначену доповнити Конвенцію щодо відшкодування збитку жертвам насильницьких злочинів (ETS № 116, 1983 р.) та Рекомендацію № R (85) 11 щодо положення потерпілого в рамках кримінального права і кримінального процесу;

відзначаючи, що з часу ухвалення Рекомендації № R (87) 21 Комітет Міністрів ухвалив низку інших рекомендацій, що в сфері надання допомоги потерпілим відбулися значні зрушення, включаючи зміни національного законодавства та практики, що було поглиблено розуміння потреб потерпілих та отримано дані нових досліджень;

беручи до уваги Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод (ETS № 5, 1950 р.), Європейську конвенцію про відшкодування збитку жертвам насильницьких злочинів (див. вище), Конвенцію Ради Європи про запобігання тероризму (CETS № 196, 2005 р.), а також Конвенцію Ради Європи щодо протидії торгівлі людьми (CETS № 197, 2005 р.);

пригадуючи резолюції конференцій міністрів юстиції країн Європи 2003 року та 2005 року, в яких Комітет Міністрів закликав прийняти нові правила надання допомоги потерпілим від терористичних актів та членам їхніх сімей;

відзначаючи роботу Комітету експертів з проблем тероризму (CODEXTER), що має стосунок до потерпілих від тероризму;

розглянувши Керівні принципи щодо прав людини та боротьби проти тероризму, затверджені Комітетом Міністрів 11 липня 2002 року та Керівні принципи щодо захисту постраждалих від терористичних актів від 2 березня 2005 року;

беручи до уваги стандарти щодо потерпілих, що їх розробив Європейський Союз та Організація Об'єднаних Націй;

із задоволенням відзначаючи досягнення неурядових організацій у наданні допомоги потерпілим;

усвідомлюючи потребу в співпраці між державами, зокрема з метою надання допомоги особам, що постраждали від тероризму та інших форм транснаціональної злочинності;

усвідомлюючи потребу запобігати повторній віктимізації, а надто потерпілих, що належать до вразливих груп;

будучи переконаним в тому, що держава відповідає за надання допомоги потерпілим так само, як і за вжиття заходів щодо злочинців,

рекомендує урядам держав-членів поширювати принципи, викладені в Додатку до цієї Рекомендації, що замінює Рекомендацію № R (87) 21 щодо допомоги потерпілим та запобігання віктимізації, й керуватися ними в своєму внутрішньому законодавстві та практиці.

1. Визначення

Для цілей цієї Рекомендації:

1.1. Потерпілий означає фізичну особу, що зазнала шкоди, включаючи фізичні ушкодження або психічні травми, душевні страждання або економічні втрати, спричинені діями або бездіяльністю, які є порушенням норм кримінального права держави-члена. У належних випадках термін "потерпілий" також охоплює найближчих членів сім'ї або утриманців прямо постраждалої особи.

1.2. Повторна віктимізація означає становище, коли та ж сама особа потерпає внаслідок більше як одного випадку з кримінально-правовими наслідками протягом певного періоду.

1.3. Вторинна віктимізація означає віктимізацію, яка не є прямим наслідком злочинної дії, а спричиняється реакцією на потерпілого з боку інститутів та окремих осіб.

2. Принципи

2.1. Держави мають забезпечити ефективне визнання та дотримання прав потерпілих в царині прав людини; зокрема, вони мають поважати право потерпілих на безпеку, гідність, особисте та сімейне життя та визнавати негативні наслідки злочину для потерпілих.

2.2. Держави мають забезпечити рівність у наданні потерпілим засобів, викладених у цій Рекомендації.

2.3. Надання цих послуг та засобів не має залежати від установлення особи, що вчинила злочин, її арешту, судового переслідування або засудження.

3. Допомога

3.1. Держави мають визначити та підтримати заходи, спрямовані на послаблення негативних наслідків злочину та гарантувати допомогу потерпілим в усіх напрямках їх реабілітації, в межах їхньої громади, вдома і на робочому місці.

3.2. Доступна допомога має включати надання медичних послуг, матеріальної та психологічної підтримки, а також соціальної допомоги та консультацій. Ці послуги мають надаватися безкоштовно, принаймні безпосередньо після злочину.

3.3. Потерпілим належить забезпечити якомога кращий захист від вторинної віктимізації.

3.4. Тим потерпілим, хто з огляду на їхні особистісні характеристики або обставини злочину належить до категорії особливо вразливих, держави мають забезпечити можливість скористатися зі спеціальних засобів, що найкраще відповідають їхньому становищу.

3.5. Коли є змога, допомога має надаватися мовою, зрозумілою потерпілому.

4. Роль державних служб

4.1. Держави мають визначити та підтримувати заходи, покликані спонукати усіх працівників та всі організації, які вступають у контакт із потерпілими, до того, щоб вони виявляли повагу до потерпілих, визнавали їхній статус та виявляли розуміння негативних наслідків, які для них мав злочин.

Органи кримінального правосуддя

4.2. Поліція та інші органи кримінального правосуддя мають визначати потреби потерпілих з метою надання їм відповідної інформації, захисту та підтримки.

4.3. Зокрема, держави мають сприяти тому, щоб поліція спрямовувала потерпілих до служб допомоги, де їм могли б бути запропоновані відповідні послуги.

4.4. Потерпілим слід надавати роз'яснення рішень щодо їхньої справи та змогу повідомляти доречну інформацію працівникам органів кримінального правосуддя, які відповідають за ухвалення таких рішень.

4.5. У належних випадках слід забезпечити доступ до правових консультацій.

Служби за місцем проживання

4.6. Держави мають сприяти пропонуванню особливих заходів, призначених для підтримки або захисту потерпілих з боку організацій, що надають, наприклад, послуги з охорони здоров'я, соціального страхування, забезпечення житлом, освіти і працевлаштування.

Роль посольств та консульств

4.7. Посольства та консульства мають надавати відповідну інформацію та допомогу громадянам своїх держав, які стали потерпілими.

5. Служби з надання підтримки потерпілим

5.1. Держави мають створити або сприяти створенню спеціалізованих служб із підтримки потерпілих та сприяти роботі неурядових організацій з надання допомоги потерпілим.

Мінімальні стандарти

5.2. Такі служби мають:

- бути легкодоступними;
- забезпечувати безкоштовне надання потерпілим психологічної, соціальної та матеріальної підтримки до початку, під час та після завершення слідства та судового провадження;

- бути повністю компетентними в питаннях, що стоять перед потерпілими, котрих вони обслуговують;

- забезпечувати потерпілих інформацією щодо їхніх прав та доступних їм послуг;

- у разі потреби спрямовувати потерпілих в інші служби;

- забезпечувати при наданні послуг принцип конфіденційності.

Спеціалізовані центри

5.3. Державам рекомендується надавати підтримку в створенні або існуванні спеціалізованих центрів для потерпілих від таких злочинів, як сексуальне та домашнє насильство та сприяти доступові до таких центрів.

5.4. Держави могли б також вважати за потрібне сприяти створенню або існуванню спеціалізованих центрів для потерпілих від злочинних дій, як спричиняють масову віктимізацію, включаючи терористичні дії.

Національні "телефони довіри"

5.5. Державам рекомендується організувати або надавати підтримку безкоштовним національним "телефонам довіри" для потерпілих.

Координація послуг для потерпілих

5.6. Держави мають ужити заходів з метою забезпечити скоординовану роботу служб допомоги потерпілим та:

- наявність і доступність широкого набору послуг;

- розробку й дотримання стандартів належної практики для служб, що пропонують послуги потерпілим;

- здійснення та координацію програм відповідної фахової підготовки;

- можливість з боку уряду отримувати консультативну допомогу служб щодо пропонуваних ним політичних і законодавчих заходів.

Така координація може здійснюватися єдиною загальнодержавною організацією або ж у якийсь інший спосіб.

6. Інформація

Надання інформації

6.1. Держави мають забезпечити потерпілим доступ до інформації, що стосується їхньої справи та є необхідною для захисту їхніх інтересів та прав.

6.2. Така інформація має надаватись шойно потерпіла особа вступає в зв'язок з органами охорони правопорядку або кримінального правосуддя чи службами соціальної опіки або медичної допомоги. Вона має бути їй повідомлена усно, а також письмово та по можливості мовою, зрозумілою потерпілому.

Зміст інформації

6.3. Усі потерпілі мають бути поінформованими щодо служб або організацій, які можуть надати їм підтримку, щодо категорії такої підтримки та, де це доречно, відповідну вартість.

6.4. При інформуванні органів охорони правопорядку або кримінального правосуддя про вчинений злочин інформація, яка надається потерпілому, має, крім того, включати принаймні інформацію про:

- i) порядок подальшого провадження та участь у ньому потерпілого;
- ii) спосіб і умови отримання потерпілим відповідного захисту;
- iii) спосіб і умови отримання потерпілим компенсації від правопорушника;
- iv) наявність та, де це потрібно, вартість:
 - правових консультацій,
 - безоплатної правової допомоги або
 - іншої консультативної допомоги;
- v) порядок подання заяви на отримання компенсації від держави за умови відповідності вимогам;
- vi) будь-які існуючі механізми, що дозволять захистити інтереси потерпілої особи в разі, якщо вона є резидентом іншої держави.

Інформація щодо судового провадження

6.5. Держави мають забезпечити відповідним чином те, що потерпілі отримуватимуть і розумітимуть інформацію про:

- наслідки їхнього заяви;
- існування певних стадій розгляду кримінальних справ;
- вердикт та в відповідних випадках вирок, що його виніс компетентний суд.

Потерпілим слід дати змогу заявити про своє небажання отримувати таку інформацію.

7. Право доступу до інших засобів правового захисту

7.1. Для захисту своїх прав після злочину потерпілі можуть вдаватися до цивільно-правових засобів. Отож держави мають ужити відповідних заходів, щоб забезпечити потерпілим ефективний і вчасний доступ до всіх цивільно-правових засобів захисту шляхом надання:

- права доступу до компетентних судових органів;
- у відповідних випадках — безоплатної правової допомоги.

7.2. Держави мають встановити порядок, у якому потерпілі могли б звертатися з позовами про отримання відшкодування від правопорушника в рамках кримінального провадження. Потерпілим слід також надавати консультації й підтримку в складанні й поданні цих позовів та в виконанні винесених рішень про відшкодування.

Відшкодування від держави

Бенефіціарії

8.1. Держава має надавати відшкодування на користь:

- потерпілих від тяжких, навмисних, насильницьких злочинів, включаючи сексуальне насильство;

— найближчим родичам та утриманцям тих потерпілих, що внаслідок таких злочинів померли.

Схема відшкодування

8.2. Державам слід затвердити схему відшкодувань потерпілим від злочинів, вчинених на їхній території, незалежно від громадянства потерпілого.

8.3. Компенсація потерпілим має призначатися на основі принципу соціальної солідарності.

8.4. Компенсація має призначатися без затримок, на справедливому та відповідному рівні.

8.5. Оскільки багато осіб стає потерпілими на території не власної, а іншої європейської держави, державам рекомендується співпрацювати з метою надання потерпілим можливості звертатися з позовами про компенсацію до держави, на території якої був учинений злочин, в компетентний орган своєї країни.

Шкода, що підлягає компенсації

8.6. Компенсація має надаватися для лікування та реабілітації після фізичних та психологічних травм.

8.7. Державам слід розглянути можливість призначення компенсації втрачених доходів, витрат на поховання та виплат утриманцям в зв'язку з втратою годувальника. Держави можуть також розглянути можливість призначення компенсації за завданий біль та страждання.

8.8. Держави можуть розглянути можливість призначення компенсації шкоди, завданої внаслідок злочинів проти власності.

Порядок субсидіарності

8.9. Державна компенсація має призначатися в тій мірі, в якій спричинена шкода не покривається з інших джерел — наприклад, зловмисником, страхувальником або державними службами медичної або соціальної допомоги.

9. Страхування

9.1. Держави мають оцінити розмір покриття, передбаченого державними або приватними планами страхування на випадок віктимізації внаслідок різних категорій злочинів з метою забезпечення рівного доступу до страхування для всіх резидентів.

9.2. Держави мають заохочувати утвердження принципу, згідно з яким страхування охоплює якнайширші кола населення. Страхування має бути доступним щодо особистого майна осіб, а також їхньої тілесної цілісності.

9.3. Державам рекомендується сприяти утвердженню принципу, згідно з яким поліс страхування за відсутності інших застосовних норм не виключає відшкодування збитків, спричинених терористичними актами.

10. Захист

Захист фізичної та психологічної недоторканності

10.1. Держави мають на всіх стадіях процедури забезпечувати захист фізичної та психологічної недоторканності потерпілих. Особливого захисту можуть потребувати ті потерпілі, від яких можна було б вимагати надання свідчень.

10.2. Потерпілі, щодо яких існує ризик залякування, репресій або повторної віктимізації, мають стати об'єктом особливих заходів захисту.

10.3. Держави мають ужити необхідних заходів для того, щоб принаймні у тих випадках, коли потерпілі можуть стикнутися з загрозою внаслідок звільнення особи, переслідуваної або засудженої до покарання за злочин, в разі потреби могло б бути ухвалене рішення повідомити про це.

10.4. У випадках, коли держава з власної ініціативи направляє інформацію, згадану в пункті 10.3 вище, вона має передбачити право потерпілого відмовитися

від отримання такої інформації, якщо її повідомлення не є обов'язковим за умовами відповідного кримінального процесу.

Захист від повторної віктимізації

10.5. Держави мають розробити правила з метою запобігання повторній віктимізації і протидії їй. Запобігання випадкам повторної віктимізації має бути істотним складником усіх стратегій надання допомоги потерпілим та профілактики злочинності.

10.6. Усі працівники, які підтримують контакт із потерпілими, мають пройти відповідну підготовку щодо ризиків повторної віктимізації та способів зниження таких ризиків.

10.7. Потерпілих слід інформувати про ризики повторної віктимізації та способи зниження таких ризиків, а також про сприяння в утіленні запропонованих засобів у життя.

Захист таємниці приватного життя

10.8. Державам слід ужити відповідних заходів з метою якомога більше запобігти можливому втручанням в приватне чи сімейне життя потерпілих, а також для захисту особистих даних потерпілих, зокрема під час розслідування злочину та судового переслідування за його вчинення.

10.9. Державам слід спонукати засоби масової інформації до прийняття й дотримання норм саморегулювання, спрямованих на захист таємниці приватного життя та особистих даних потерпілих.

11. Конфіденційність

11.1. Держави мають вимагати від усіх організацій, як установлених законом, так і неурядових, що підтримують контакт із потерпілими, прийняття чітких норм, згідно з якими вони матимуть право розкривати третім особам відомості, отримані від потерпілого або пов'язані з ним, лише за умови, що:

- потерпілий дав чітку згоду на розкриття такої інформації;
- розкрити її вимагає обов'язок або повноваження, встановлені законом.

11.2. Порядок розкриття інформації у цих двох виняткових випадках має регламентуватися чіткими правилами. Для розгляду випадків стверджуваного порушення цих правил мають бути оприлюднені процедури оскарження.

12. Добір та навчання кадрів

12.1. Держави мають надавати допомогу та підтримку службам допомоги потерпілим з метою:

- розробки відповідних стандартів добору як найманих працівників, так і добровольців, які надають безпосередню допомогу потерпілим;
- організації навчання та супроводі всіх найманих працівників та добровольців, щоб забезпечити надання допомоги відповідно до професійних стандартів.

Навчання

12.2. Навчання має щонайменше забезпечувати:

- інформування про негативні наслідки злочину для потерпілих;
- напрацювання навичок та передачу знань, необхідних для надання допомоги потерпілим;
- інформування щодо небезпеки повторної віктимізації і розвиток навичок із запобігання їй.

Спеціалізоване навчання

12.3. Усім працівникам, що опікуються неповнолітніми потерпілими та потерпілими від окремих категорій злочинів — наприклад, домашнього або сексуального

насильства, тероризму, злочинів на ґрунті расових, релігійних чи інших упереджень, а також членам сімей жертв убивства — слід забезпечити спеціалізоване навчання.

Навчання кадрів інших служб

12.4. Держави-члени мають забезпечити відповідне навчання:

- працівників поліції та органів здійснення правосуддя;
- служб невідкладної допомоги та інших служб, що працюють на місці масштабних аварій;
- відповідних спеціалістів служб медичної, соціальної допомоги, житлового господарства, соціального захисту, освіти та працевлаштування.

12.5. Такі працівники мають пройти навчання для отримання кваліфікації належного для їхніх контактів із потерпілими рівня. Навчання має щонайменше охоплювати такі теми:

- загальна інформація про вплив злочину на напрям думок та поведінку потерпілих, включно з вербальною поведінкою;
- небезпека спричинення повторної віктимізації та навички, необхідні для зменшення цієї небезпеки;
- існуючі послуги з надання інформації та підтримки, що відповідають потребам потерпілих, а також шляхи доступу до цих послуг.

13. Медіація

13.1. Враховуючи переваги медіації для потерпілих, установленим законом організаціям, опікуючись потерпілими, слід розглядати, якщо це доречно і передбачено, можливості організації медіації між потерпілим та порушником відповідно до Рекомендації Комітету Міністрів Р (99) 19 щодо медіації в кримінальних справах.

13.2. Ухвалюючи рішення про медіацію та під час процесу медіації, слід приділяти якомога повнішу увагу всім інтересам потерпілих. При цьому слід уважно розглядати не лише потенційні переваги, а й потенційні ризики для потерпілих.

13.3. У випадках, коли медіацію передбачено, державам слід сприяти прийняттю чітких стандартів, покликаних захистити інтереси потерпілих. Такі стандарти мають охоплювати можливість сторін давати добровільну згоду, питання конфіденційності, доступ до незалежного джерела консультацій, можливість виходу з процесу на будь-якому етапі та компетентність медіаторів.

14. Координація та співпраця

14.1. Кожній державі слід розробити та втілювати узгоджені стратегії з метою утвердження та захисту прав та інтересів потерпілих.

14.2. Із цією метою кожній державі слід забезпечити як на місцевому, так і на загальнодержавному рівні:

- співпрацю всіх організацій, як установлених законом, так і приватних та добровільних, що діють у сфері кримінального судочинства, соціального забезпечення та охорони здоров'я з метою забезпечення узгодженого реагування на запити потерпілих;
- розробку додаткових процедур для реагування на ситуації масштабної віктимізації разом із комплексними планами їх упровадження, включно з визначенням головних організацій.

15. Міжнародна співпраця

Готування реакції держав

15.1. Державам слід спільно працювати над підготовкою ефективної та узгодженої реакції на транснаціональні злочини. Державам слід забезпечити можливість

комплексного реагування на потреби потерпілих та співпрацю всіх служб щодо надання допомоги.

Співпраця із країною проживання

15.2. У випадках, коли держава, в якій було вчинено злочин, не є звичайним місцем проживання потерпілого, такій державі і державі проживання слід співпрацювати з метою надання потерпілому захисту і допомоги при поданні заяви про злочин, а також в межах процесу відправлення правосуддя.

16. Інформування громадськості щодо наслідків злочинів

16.1. Державам слід докласти зусиль для підвищення рівня поінформованості громадськості щодо потреб потерпілих, сприяючи кращому усвідомленню та визнанню наслідків вчинення злочинів з метою запобігти вторинній віктимізації та сприяти реабілітації потерпілих.

16.2. Прагнути досягти цієї мети слід з допомогою державного фінансування та комунікаційних кампаній з використанням усіх носіїв інформації.

16.3. Слід визнавати, пропагувати та підтримувати діяльність неурядового сектора в приверненні уваги громадськості до становища потерпілих.

17. Дослідження

17.1. Державам слід надавати сприяння, підтримку та, скільки можливо, фінансування чи сприяння в отриманні коштів на фінансування віктимологічних досліджень, включно з проведенням порівняльних досліджень зусиллями місцевих та закордонних дослідників.

17.2. Дослідженнями слід охопити таку тематику:

- віктимізація внаслідок кримінальних правопорушень та її вплив на потерпілих;
- поширеність та ризики віктимізації внаслідок кримінальних порушень, включно з факторами, що впливають на ці ризики;
- ефективність законодавчих та інших заходів, спрямованих на допомогу і захист потерпілих від злочину — як у межах кримінального судочинства, так і громади;
- ефективність втручання органів кримінального правосуддя та служб для потерпілих.

17.3. При створенні послідовної політики щодо потерпілих державам слід брати до уваги найсучасніший стан віктимологічних досліджень.

17.4. Державам слід заохочувати всі державні та неурядові організації, що опікуються потерпілими від злочинів, до обміну своїм професійним досвідом з іншими організаціями та установами як усередині держави, так і за її межами.